

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

***ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
У ПРОЦЕСІ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ***

Збірник наукових праць

Харків – 2021

ЗМІСТ

<i>Алейнікова Н. О.</i> Обґрунтування доцільності використання техніки алмазної вишивки у логопедичній роботі.....	9
<i>Астапова Т.М., Кононенко О.М., Соловійова О.О.</i> Партнерство закладів позашкільної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами	12
<i>Белевцова І. М.</i> Соціальна адаптація дітей з особливими потребами в освітньому просторі.....	16
<i>Білоусов О.М., Петрикiна А.С.</i> Музей закладу освіти як прогресивний культурно-освітній простір у роботі зі школярами з порушеннями зору (із досвіду роботи).....	18
<i>Блінова Т.А.</i> Особливості корекційної допомоги дітям із ЗПР на шляху їх соціалізації	22
<i>Боловіна Н.О.</i> Проблема інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями у спеціальних психолого-педагогічних дослідженнях	25
<i>Бондаренко А.С.</i> Особливості танцювально-рухової терапії	28
<i>Бугаєнко В.В.</i> Онтогенез фонетико-фонематичної сторони мовлення дітей... ..	30
<i>Гайденко К. А.</i> І.П. Соколянський про соціальне виховання дітей з особливостями психо-фізичного розвитку (20-30 рр. ХХ ст)	34
<i>Галій А.І.</i> Урахування особливостей емоційно-особистісного розвитку дітей із ЗПР у процесі гурткової роботи	37
<i>Галій А.І., Сусліченко К. С.</i> Залучення дітей з особливими освітніми потребами до гурткової роботи під час вивчення математики.....	41
<i>Гончаренко М.С.</i> Валеологічний підхід до навчання студентів з особливими освітніми потребами	44
<i>Гончарова Н.М., Литвищенко Т.І.</i> Гурткова робота у спеціальній школі як складова соціалізації дітей з особливими освітніми потребами	47
<i>Дмитрієва І. В., Івкова О. М.</i> Особливості використання фольклору В освітньому процесі спеціальної школи	51
<i>Докійчук І.О.</i> Загальна характеристика навчання дітей із порушеннями зору в закладах позашкільної освіти	55
<i>Долганюк О.В., Зубрилова О.М.</i> Гурткова робота у спеціальній школі для дітей з інтелектуальними порушеннями	57
<i>Єпіфанова-Кожевнікова Т.В.</i> Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами під час роботи гуртка «чарівний світ леґо-конструктора»	62
<i>Гордієнко І.В., Єрмачкова. Д.О.</i> Вплив трудового виховання на формування соціальної та життєвої компетентності дітей з інтелектуальними порушеннями	64
<i>Заможська Г. Ю.</i> Формування міжособистісних стосунків учнів інклюзивних класів	67
<i>Захарова Д.І.</i> Соціалізація дітей з помірними інтелектуальними порушеннями за допомогою корекційного навчання і виховання	69

його місця (початок, середина, кінець слова). І, нарешті, найскладніша форма фонематичного аналізу – визначення послідовності звуків у слові (послідовний аналіз), їх кількості (кількісний аналіз), місця по відношенню до інших звуків (після якого звуку/перед яким звуком – позиційний аналіз). Таким фонематичним аналізом діти опановують лише в процесі спеціального навчання (з шести років).

Фонематический синтез – це уявний процес з'єднання звуків в ціле слово (з 6 років). Іншими словами, фонематичний синтез – це процес, протилежний аналізу, але вони тісно взаємопов'язані і невіддільні один від одного.

Фонематичні уявлення – здатність здійснювати фонематичний аналіз слів в розумовому плані, на основі слухо-вимовних уявлень.

Фонематичні уявлення формуються у дітей в результаті спостережень за різними варіантами фонем, їх зіставлення й узагальнення. Так складаються константні фонематичні уявлення – здатність сприймати кожен звук в різних варіантах його звучання як тотожний собі. Фонематичні уявлення про звуковий склад мови формується у дитини на основі здатності чути і розрізняти звуки (фонематичний слух), виділяти звуки на фоні слова, зіставляти слова за виділеним звуком (фонематичний аналіз). У формуванні фонематичних уявлень виділяється кілька періодів. На перших етапах (від одного року до трьох років) фонематичні уявлення складаються відповідно до власної неправильної звуковимови. У процесі подальшого розвитку дитина опановує здатністю не завжди зважати на артикуляцію звуків, тобто мовнослуховий аналізатор звільняється від гальмуючих дій мовнорухового аналізу.

Гайденко К. А.

здобувачка третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти кафедри загальної педагогіки

І.П. СОКОЛЯНСЬКИЙ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХО-ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ (20-30 рр. ХХ ст)

Система освіти України останні роки перебуває в процесі безперервного реформування, тому саме зараз цінним джерелом для пошуку нових підходів до вдосконалення системи спеціальної освіти може стати звернення до історико-педагогічного досвіду вчених-дефектологів, педологів, педагогів-практиків 20–30 рр. ХХ ст.

Вивченням питання соціального виховання, як соціального феномену, означеного періоду активно займались Н. Гордієнко, І. Карпіч, О. Мальцева, О. Сухомлинська, Л. Цибулько, Л. Штефан.

Проблема соціального виховання в історико-педагогічному аспекті привертала увагу багатьох дослідників. Зокрема, питання соціалізації особистості в педагогічній спадщині І. Соколянського вивчали: І. Албул, О. Кабанова, Л. Березівська, М. Богомолова, Н. Коляда, М. Супрун, Т. Янченко.

Соціально-політична ситуація в Україні, що склалася після подій 1917 року, характеризується глибокими політичними та соціально-економічними змінами, які безпосередньо вплинули і на перебудову всієї системи освіти й, в тому числі, спеціальних закладів.

У липні 1920 р. Наркомос УРСР видав «Декларацію про соціальне виховання дітей», в якій офіційно було зазначено, що метою виховання і навчання розумово відсталих дітей має бути формування соціально корисних членів трудових колективів [4, с.25]. Нове соціальне замовлення держави на підготовку своїх майбутніх громадян обумовило низку змін: формування нових тенденцій у корекційному навчанні учнів допоміжної школи.

Визначення «соціального виховання» в ті роки в поглядах різних вчених мало великі розбіжності. В нашій публікації досліджено зміст поняття «соціального виховання» за видатним вченим-дефектологом, фактично фундатором дефектології на території Харківщини, І. Соколянським, який був організатором, теоретиком і методистом в системі соціального виховання України в 20-30-х роках минулого століття.

У жовтні 1921 року І. Соколянський переходить до НКО УСРР на посаду головного інспектора установ для дефективних дітей Головсоцвиху, в подальшому обирається членом Центрального бюро дитячого комуністичного руху при ЦК ЛКСМУ.

Тогочасна дефектологічна наука зосереджувала увагу не на безпосередньому усуненні наслідків дефектів розвитку, а на пошуках засобів посилення соціальної спрямованості навчально-виховної роботи з дефективними дітьми, пристосуванням їх до життя [2, с.126].

І. Соколянським видано низку статей з теми соціального виховання: «Дитячий рух – соціальне виховання», «Педагогіка школи та родина в системі соціального виховання», «Про дисципліну», «Про поведінку особистості», «Школа та дитрух на Україні», «Про методикау праці в комдитрухах», «Дитячий рух – соціальне виховання», «Соціальні і біологічні моменти в дитячому русі», «Педагогіка школи та родини в системі соціального виховання», «До питання про методикау праці в комдитгрупах і установах соціального виховання». Поняттям «соціалізація» педагог у своїх творах не оперує, хоч «духом соціалізації» просякнуто всі його наукові роботи з соціального виховання. Він був переконаний, що складні зв'язки особистості із оточенням, суспільством є основою організованої діяльності (поведінки) людини від основних суспільно необхідних звичок і до складних форм діяльності. Іван Панасович підтримував думку про те, що складні зв'язки особистості та оточення мають своїм підґрунтям як біологічний, так і соціальний фактори, він стверджував, що оточення обумовлює поведінку і як саме нам треба її обумовити.

О. Квас було досліджено, що за І. Соколянським найважливішими напрямками виховання були такі: виховання навичок самостійності (необхідні навички для життя серед людей, таких як самообслуговування), набуття формальних академічних знань та навичок, виховання соціальних навичок (за рахунок гри, чергування, самоуправління в дитячому колективі) [3, с.87].

І. Соколянський вважав сім'ю найважливішим середовищем для розвитку особистості дефективної дитини, та був проти знищення її як соціального інституту. В той час місце сім'ї, школи та дитячих будинків в соціальному становленні викликало найбільшу кількість суперечностей серед вчених-педагогів [1, с.9]. Проте всі тогочасні вчені-педагоги були згодні, що сімейне

виховання потребувало перебудови й суттєвих змін. І. Соколянський був за педагогізацію населення, а особливо батьківства шляхом взаємодії закладів освіти та сімей. Педагог виділяв певні фактори, які впливають на розвиток особистості, а саме: сім'я, як інститут соціалізації, соціальне середовище та дитячий рух.

Як було зазначено В. Бондарем та В. Синьовим, «І.П. Соколянський проникливо орієнтувався у найбільш актуальних і перспективних освітянських проблемах, про що свідчить передбачення у змісті роботи інституту вивчення проблеми сумісного навчання фізично-дефективних серед нормальних дітей (сучасною мовою – інклюзивної форми навчання)» [2, с.129].

Наприкінці 20-х років у дефектологічній науці спостерігається поступове зміщення методологічних аспектів у питаннях організації та здійснення спеціального навчання. Першочерговим стає не вивчення індивідуальних розумових можливостей дитини і побудова на цій основі відповідного корекційно-педагогічного навчання, а вивчення середовища дитини та ролі колективу у становленні особистості учня.

На дискусійній сесії УНДІПу в лютому 1931р. критикували І. Соколянського, О. Залужного, В. Протопопова за механіцизм, «дуалізм», О. Попова за педоцентризм, викресливши із психолого-педагогічних наук такі науки як рефлексологія, психогігієна, психотехніка, які віднині розцінювались як «ліберальнобуржуазний» напрям. Характерною особливістю цих суто радянських дискусій і самокритики було те, що одні й ті ж вчені характеризувалися як очільники розвитку новаторських, ініційованих партією радянських ідей, і водночас підпадали під її ж критику. [5, с.13]

Після прийняття постанови ЦК ВКП(б) «Про педологічні перетворення у системі наркомосів» у 1936 році поняття «соціальне виховання» повністю зникає з наукового обігу, заміщується на «комуністичне виховання», суспільні науки стають суто радянськими, до них входили передусім партійність, класовість, які передбачали «активну критику всієї буржуазної культури», в аспекті якої згадувалось «соціальне виховання».

Таким чином, в даній публікації нами було окреслено ключові аспекти поняття соціального виховання за І. Соколянським в системі спеціальної освіти в 20-30 рр ХХ століття: виховання навичок самообслуговування, соціальних та академічних навичок, доведена необхідність педагогізації батьківства завдяки плідній та кропіткій співпраці закладів освіти з сім'єю.

Ідеї І. Соколянського, які були новаторськими ще сторіччя тому, і досі не втратили своєї актуальності. Деякі його задуми залишаються не дослідженими і нереалізованими, як педагогізація батьківства. Без включення батьків дітей з особливостями психо-фізичного розвитку в освітній процес, переважна більшість потенційних можливостей дитини так і залишиться нереалізованими.

Отже внесок Івана Панасовича в розвиток дефектологічної науки важко переоцінити. Здійснений нами аналіз поглядів І. Соколянського на соціальне виховання дає поштовх до проведення нових досліджень різних аспектів наукової спадщини відомого українського вченого-дефектолога.

Література

1. Албул І.В., Кабанова О.О. Соціалізація особистості в педагогічному доробку вітчизняного науковця І. Соколянського у 20-30-ті роки ХХ століття. Науковий журнал «Молодий вчений» №4 (19). Квітень, 2015.
2. Синьов В.М., Бондар В.І Соколянський Іван Панасович / / Українська спеціальна педагогіка в персоналіях: Навч. посіб. / За заг.ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова. – Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2021. – С. 123-146
3. Квас О.В. Харківська школа педології, дослідження дитини та дитячого колективу. Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія педагогіка, соціальна робота. Випуск 25. Ужгород, 2012.
4. Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі / Навчально-методичний посібник / І.В. Гладченко, М.О. Супрун, А.В. Висоцька, — К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014. – 214 с.
5. Сухомлинська О.В. Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції. Історико-педагогічний альманах. Умань, 2014.

Галій А.І.

к. біол. н., доцент кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР У ПРОЦЕСІ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

В умовах сьогодення за останні десятиріччя, за різних причин відбувається процес збільшення кількості дітей із порушенням психофізичного розвитку, тому великого значення в суспільстві набуває корекційна робота з дітьми з різноманітними порушеннями. Одна із таких груп це діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР), які потребують безпосередньої уваги у навчанні та вихованні. Робота в гуртках є для дітей із ЗПР можливістю емоційно-особистісного розвитку.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це уповільнення темпу розвитку психіки, що виражається в нестачі загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, у перевазі ігрових інтересів та в нездатності займатися інтелектуальною діяльністю. Поняття «затримка психічного розвитку» (ЗПР) вживається стосовно до дітей зі слабо вираженою органічною або функціональною недостатністю центральної нервової системи, які мають такі особливості інтелекту і особистості, що не дозволяють їм вчасно і якісно опанувати елементарні знання. Проблема затримки психічного розвитку всебічно вивчалась і представлена в дослідженнях Л.С. Виготського, М.С. Певзнер, Г.Е. Сухарєвої, І.А. Юркової, В.В. Ковальова, К.С. Лебединської, М.Г. Рейдибойма, Й.Ф. Марковської та інших.

Затримка психічного розвитку зустрічається значно частіше, ніж незворотні інтелектуальні порушення. У дітей спостерігається поліморфна клінічна симптоматика: незрілість складних форм поведінки, цілеспрямованої діяльності на тлі швидкої виснаженості, порушення працездатності. Для ЗПР характерне уповільнення темпу формування пізнавальної та емоційної сфер із їхньою тимчасовою фіксацією на більш ранніх етапах.